

torializaci umocňují častým měněním režimu výpovědi. Není výjimkou, že na jedné stránce narazíme na filozofující analýzu, chladný popis, dialog se čtenářem, řečnické otázky, seberefereující odkazy a ironizující humor. „Z koho si děláme legraci? Vlci vůbec neměli šanci se z toho dostat, zachránit svou smečku: od začátku bylo rozhodnuto, že zvířata mohou sloužit jedině k tomu, aby reprezentovala soulož mezi rodiči, nebo naopak byla touto souloží reprezentována.“ (s. 39)

Hravost a rychlost změn text odlehčuje a umožňuje mu proudit, i když na druhou stranu někdy přechází až k těžce srozumitelnému víření. Autoři sami k technice psaní poznamenávají: „Tuto knihu píšeme jako rhizom. Sestavili jsme ji z plošin. Z legrace jsme jí dali cirkulární formu. Každé ráno jsme vstávali a každý z nás se ptal, do kterých plošin se pustí, napsal pět řádků sem, deset řádků tam.“ (s. 32)

Pět řádků sem, deset řádků tam... občas je tento skákající styl pro čtenáře až deprimující. Rád by sledoval tok úvah dál, ale místo prohlubování rozboru přijde zlom a objeví se jiné téma, jiný styl, nový řečový režim. Díky neustálé variaci tak témata leží relativně netknutá ve svých singularitách a hlavní tok, většinou pouze naznačený nebo dokonce přímo nevýřčený, protéká mezi nimi.

Pro svou teorii autoři vypracovávají vlastní pojmový aparát. Nepodávají však vysvětlení jednotlivých pojmů, nedefinují je. Naopak nutí čtenáře pracovat s intuitivní neuzavřenou definicí a význam pojmu si upřesňovat s každým dalším jeho použitím. Pokud čtenář vzdoruje a nepřízpůsobí se, pak je čtení pro něj utrpením a může se zdát nesmyslným. Prvních stopadesát stran je proto spíše tréninkem, který čtenáře zaučuje do stylu, navyká jej na něj. Pokud bychom použili terminologii Umberta Eca, kniha *Tisíc plošin* si svého čtenáře moduluje, vytváří a zvyšuje jeho kompetence ve specifickém způsobu čtení a zároveň v rhizomatickém způsobu uvažování. Při-

stoupí-li čtenář na hru autorů, otevrou se mu nové horizonty, režimy uvažování a výpovědi. Jeho kompetence se budou zvyšovat nejen skrze teoretické vysvětlování, ale především samotným aktem čtení. Na druhou stranu je díky tomu text velmi náročný a od čtenáře vyžaduje vysokou míru soustředění.

Závěrem mohu říct, že kniha *Tisíc plošin* je inspirativním poststrukturalistickým dílem, které svým záběrem přesahuje disciplínu sociologie. Doporučit ji proto lze nejen sociologům, ale i zájemcům o sémiotiku, metodologii, epistemologii, historii státu a institucí etc. V neposlední řadě je potřeba zmínit, že jde o cennou ukázkou koherence mezi představovanou teorií a stylem knihy.

Petr Sič

Cameron Lynne Macdonald: *Shadow Mothers. Nannies, Au Pairs, and the Micropolitics of Mothering*

Berkeley, Los Angeles, London, University of California Press 2010, 292 s.

V roce 2010 vyšla v nakladatelství University of California Press další publikace věnovaná tématu au pair a chův, tedy tématu v anglosaském sociologickém diskurzu relativně běžnému a často zkoumanému. Její autorkou je Cameron Lynne Macdonald, socioložka působící na University of Wisconsin. Kniha prezentuje závěry rozsáhlého kvalitativního výzkumu, který autorka uskutečnila na konci 90. let 20. století v Bostonu mezi pracujícími matkami a chůvami. Autorka poskytuje vhled do každodennosti specifických vztahů mezi matkami a „stínovými matkami“, které nahrazují první zmíněné, jež se vracejí do svých zaměstnání. Čtenářkám a čtenářům se tak dostává do rukou kniha, která je aktuální také pro český kontext, a to minimálně ze dvou důvodů. Jednak proto, že ČR patří dlouhodobě k zemím vysílajícím au pair do zemí, jako je Velká Británie, Německo

či USA. A jednak také proto, že téma placené individuální péče je rozšiřující se fenomén především ve větších českých městech, kde vznikají agentury zprostředkovávající chůvy.

Monografie je členěna do čtyř tematických celků, které čítají dohromady deset kapitol. V nich se autorka postupně dotýká tak klíčových témat, jakými jsou samotné pojetí mateřství, kulturní a sociální tenze mezi ženami z různých sociokulturních, ekonomických či geografických prostředí či obecně povahy placené péče o děti. Kniha se tak zařazuje mezi publikace věnované au pair či obecněji pomocnicím v domácnosti, avšak vyniká svým důrazem kladeným na mikrorovinu (mikropolitiku) komodifikovaného mateřství, které je citlivě a kriticky zasazeno do širšího kontextu tzv. ideologie intenzivního matkování („ideology of intensive mothering“, viz Sharon Hays. *Cultural Contradiction of Motherhood*. New Haven, CT: Yale University Press, 1996). Právě v tomto kontextu, kdy péče o děti má být výhradní záležitostí biologické matky, která se vzdává práce a je pečovatelkou na plný úvazek, matky a chůvy vzájemně vyjednávají, co to znamená být „dobrou matkou“. Nespornou výhodou publikace je, že na rozdíl od dosavadních výzkumů zacílených na jednu skupinu žen/imigrantek (jako například slovenské au pair ve Velké Británii, ženy z latinské Ameriky pracující jako pomocnice v domácnosti v Los Angeles a podobně) se autorka věnuje různým skupinám žen – žen z menších měst v USA, au pair z Evropy nebo imigrantek z Jižní Ameriky – což jí dovoluje odhalit diverzitu vzorců a strategií najímání chův, jakož i tenzi, které jsou vztahům mezi matkami a chůvami vlastní.

První část knihy se věnuje kulturnímu a společenskému kontextu, který vytváří očekávání a potřeby, s nimiž matky a chůvy vstupují do zaměstnaneckého vztahu. Ve druhé kapitole se tak Macdonald zaměřuje na ambivalentní pozici pracujících matek „chycených mezi kulturním tlakem ideolo-

gie intenzivního matkování a strukturální rigiditou mužsky orientovaných kariér“ (s. 41). Ukazuje, jak se matky – ponechány bez pomoci ze strany veřejných sociálních politik – obracejí na cizí ženy, aby soukromě řešily veřejné problémy. Zatímco v práci procházejí pomyslným testem mužství, doma dělají vše proto, aby si zachovaly image „dobré matky“. Tenze mezi touhou po kariéře a přáním být dobrou matkou vedou ke střetům mezi soutěžícími strategiemi matkování ztělesněnými například v dilematu být dobrou matkou, a zajistit tak finančně své děti (jejich studia či další aktivity rozvíjející osobnost již od útlého věku) versus být dobrou matkou, zůstat doma a vzdát se na určitý čas svého zaměstnání ve prospěch dítěte. Třetí kapitola je zaměřená na chůvy, jejich pozici v rodině, kde pracují a zároveň se stávají fiktivními členkami příbuzenské sítě (nazývané starší sestry, tety či babičky dětí). Zde se autorka přesouvá k analýze vztahů mezi chůvou a rodinou a tento vztah popisuje v termínech rodinných norem a norem trhu. Tímto rozšiřuje a zpřehledňuje debatu o povaze placené péče, která je považována za ne-práci v tom smyslu, že je považována za aktivitu vykonávanou z lásky, nikoli za peníze, v soukromé sféře, kde vládne emoce, a nikoli zaměstnanecké vztahy. Střet mezi normami trhu a rodinnými normami, který probíhá, pomyslně, v dětském pokojíčku, je stěžejním bodem, kolem něhož se rozehrává mikropolitika vztahu mezi dvěma ženami kolísajícím mezi striktně zaměstnaneckými a příbuzenskými vazbami.

Druhá část knihy je věnovaná základní ambivalenci mezi ideálem matky a ideálem pracující ženy a autorka zde imaginativně popisuje, proč a jak se z chůvy stává „stínová matka“. Čtvrtá kapitola, nazvaná „Jsou chudé a všechny kouří. Etnická logika rozhodnutí k najímání péče o děti“ se věnuje tématu snad nejvíce diskutovanému v kontextu placené péče o děti – etnickým rozdílům mezi rodinou a chůvou.

I zde však autorka přináší nové inspirativní podněty a diskusi posouvá dál. Macdonald přichází s termínem „etnická logika“, kterým popisuje kalkulování s etnickými stereotypy. Ty se stávají nástrojem, na jehož základě matky strategicky vybírají chůvy určitých kvalit, aby zaručily vhodnou osobu pro své dítě, a to co do péče jako takové, ale také co do přenosu kulturního kapitálu. Pomocí tohoto aparátu Macdonald přesvědčivě vysvětluje, proč rodiče s migrantským pozadím preferují chůvy pocházející ze stejné země, zatímco pro jiné je toto naprosto nepřijatelné. Píše, že „zaměstnavatelé nevyhledávají vždy etnickou podobnost per se. Místo toho převádějí podobné etnické zázemí do zřejmých dovedností, jako například jazyk, a do nedefinovatelných dovedností, jako schopnost předat určitý kulturní kapitál“ (s. 81). Jedním z autorčiných neklíčovějších a pro výzkumy na toto téma zaměřených nejpodnětějších závěrem je, že právě díky této logice matky dělají ze svých chův pouhé objekty, a to tím, že je redukují na soubor vlastností nutných k péči o děti určitého věku a určité etnicity.

V páté kapitole autorka představuje, jak je realizováno intenzivní matkování v zastoupení. Macdonald rozlišuje dvě strategie, které matky praktikují, aby péče o jejich potomky probíhala tak, jako by ony samy byly s dětmi doma. První strategií je učinit z chůvy médium, prostředníka, prodlouženou ruku biologické matky. To se děje pomocí dvou typů managementů, které mají matky k dispozici: „loutkového managementu“ (matky vytvářejí pravidla, vyžadují informace a monitorují situaci a pomyslně tahají za nitky chův, které jsou jen loutkou ve výchově, která fakticky náleží matkám) nebo „paranormálního managementu“ (naprostá souhra matky a chůvy ve vizi toho, jak by měla výchova vypadat). Druhou strategií je pak neustálá kontrola domácí fronty, která může mít několik forem – od instalování kamerových systémů, přes nečekané návštěvy až po kontro-

lování modřin na tělech dětí. Zajištění kontroly a vlastní autority ze strany matek je klíčovým pro ospravedlnění fyzické absence u péče o děti, za které jsou v konečném důsledku zodpovědné ony, nikoli chůvy.

Jednou z nejtěžejnějších kapitol je kapitola šestá, která popisuje proces vytváření „stínových matek“, jakožto způsobu udržení „obrazu rodinného života, který odpovídá ideálům intenzivního matkování, i když je tento obraz v přímém rozporu se žitou zkušeností“ (s. 109). Macdonald vychází ze základní povahy (placené) péče o domácnost (jejíž součástí péče o děti je) jako špatně ohodnocené, neviditelné, „ženské“ práce, tedy povahy, která umožňuje odsunout chůvy do pozadí a symbolickou roli hlavní pečovatelky nechat na matce. K tomu je podle autorky zapotřebí buď doslova vymazat chůvu ze života dětí (například častým střídáním či prostým nepořizováním fotografií s chůvou), nebo povznesením matky skrze naprostou oddanost k dítěti v čase, který tráví spolu, či společných rituálů, ve kterých je role matky nenahraditelná (večerní koupání, ranní buzení apod.). Zde autorka ukazuje, jak je koncept biologického mateřství zásadní jak pro matky samotné, tak pro chůvy, které – ačkoli samy chtějí být uznány jako plnohodnotné pečovatelky o svěřené děti – tento ideál matky samy aktivně utvrzují.

Ve třetí části knihy se přesouváme od matek k chůvám, sledujeme jejich strategie a odpovědi na snahy matek o udržení ideálu intenzivního matkování, ale také tenze vznikající na pozadí zaměstnaneckého vztahu. Zde autorka popisuje, jak se rozehrává mikropolitika matkování, a to s mocenskými vztahy i rezistencí jim vlastní. Sedmá kapitola je věnována boji chův za uznání, a to jednak jako zkušených pečovatelek a jednak jako důležitých osob ve výchově a životě dětí. Macdonald zdůrazňuje, že se její informátorky-chůvy vymezovaly vůči označení „stínové matky“ a odmítaly definovat se jako „prodlouženou ruku matky“. Naopak chtěly, aby jejich dovednosti a zna-

losti v péči o děti byly uznány a ony samy byly považovány za autonomní bytosti. Na tomto pozadí se rozehrávají každodenní boje o to, kdo je poučenější, zda chůva, nebo matka, a odkud se bere vědění o potřebách dítěte. Autorčin výzkum ukázal, že zatímco u matek tato poučenost pramení z odborných knih, u chův je součástí přirozenosti, přičemž vědění matky stojí hierarchicky vždy výše.

V osmé kapitole se pak Macdonald přeskouává k formám rezistence, které chůvy využívají, nedostane-li se jim náležitého uznání. Hlavní přínos této kapitoly tkví v tom, že autorka ukazuje chůvy jako aktivní „vyjednávačky“ v procesu placené péče, ne jako oběti či loutky v rukou zaměstnavatele. Ukazuje tak, jaké strategie chůvy využívají, aby dosáhly jisté míry satisfakce a uznání. Stěžejní je zde především část věnovaná „bojům o kompetence“, v níž autorka popisuje, jak chůvy glorifikují svou práci (péči) tím, že ji dávají do kontrastu s péčí biologické matky. Jedním z hlavních způsobů rezistence se tak stává snaha odstavit matku na vedlejší kolej („outmother the mother“), která je v kontextu intenzivního matkování jedinou možností, jak dostat ideálu jediné pečovatelky. Macdonald tak uzavírá kruh ve svém kritickém pohledu na současné kulturní významy mateřství a ukazuje, jak se tyto ideály stávají pastí pro obě ženy – pro matky a chůvy –, které se jim snaží za každou cenu a marně dostat.

Čtvrtá část sleduje alternativní vztahy mezi matkami a chůvami založené na větším partnerství a autonomii chův, které jsou zasazeny do širšího strukturálního a kulturního kontextu. Autorka ukazuje, že pro ženy, které odmítají ideály intenzivního matkování, je delegovaná péče o děti „normální“ a „přirozená“. V kapitole de-

váté přichází Macdonald s vysvětleními této normality, když zdůrazňuje, jak silně je matkování vázáno na kulturní kontext. Z autorčina výzkumu vyplývá, že ženy nebelošky, jejichž matky pracovaly mimo domov, jsou otevřenější k alternativním normám mateřství a nejsou natolik ovlivněny ideálem intenzivního matkování. Takové matky jsou pak schopny udržovat přátelské vztahy se svými chůvami, rozvíjet tak prostředí, v němž je práce pečovatelek doceněna (jak symbolicky, tak finančně), a je tak vytvořen plně funkční až rovnostářský vztah, z něhož těží obě strany. Poslední desátá kapitola na tyto závěry navazuje a shrnuje základní zjištění celého výzkumu. Velkou pozornost věnuje autorka třídním odlišnostem v ideálu mateřství a ukazuje, že třída je klíčovým aspektem placené péče a mateřství jako takového, a to proto, že přenos třídního statusu je zásadním cílem výchovy dítěte. Proto také tenze, jejichž popis byl jedním z hlavních cílů knihy, musí být chápány v kontextu třídních odlišností.

Knihy je psaná velice čtivým, místy až beletristickým jazykem a čtenářku či čtenáře kromě obsahu rozhodně zaujme také styl autorčina psaní. Macdonald sympaticky uvozuje každou kapitolu konkrétním příkladem „z terénu“, na kterém může publikum pozorovat hlavní téma kapitoly. Kniha vnáší nový vítr do diskurzu o placené péči a mateřství a přináší velké množství inspirujících podnětů, a to jak na rovině empirické, tak teoretické. Četné (avšak nikoli nadbytečné) citace ukazují každodennost matkování a vhodně doplňují citlivou analýzu a množství bibliografických odkazů, které jsou inspirací pro publikum zainteresované v této tematice.

Adéla Souralová